

FIȘA DISCIPLINEI*

1. Date despre program

1.1 Instituția de învățământ superior	Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu
1.2 Facultatea	Facultatea de Teologie
1.3 Departamentul	Departamentul de Teologie Ortodoxă
1.4 Domeniul de studii	Teologie
1.5 Ciclul de studii	Licență
1.6 Programul de studii/ Calificarea	Teologie Pastorală

2. Date despre disciplină

2.1 Denumirea disciplinei	Artă Creștină		Cod: 38.01.F.03.I.030
2.2 Titularul activităților de curs	Lect. Univ. Dr. Ioan Ovidiu Abrudan		
2.3 Titularul activităților de seminar	Lect. Univ. Dr. Ioan Ovidiu Abrudan		
2.4 Anul de studiu	II	2.5 Semestrul	1
2.6 Tipul de evaluare	E	2.7 Regimul disciplinei	O

3. Timpul total estimat (ore pe semestru al activităților didactice)

3.1 Număr de ore pe săptămână	3	3.2 din care curs	2	3.3 din care seminar/laborator	1
3.4 Total ore din Planul de învățământ	42	3.5 din care curs	28	3.6 din care seminar/laborator	14
Distribuția fondului de timp					ore
Studiul după manual, suport de curs, bibliografie și notițe					15
Documentare suplimentară în bibliotecă, pe platformele electronice de specialitate și pe teren					18
Pregătire seminarii/laboratoare, teme, referate, portofolii și eseuri					25
Tutoriat: <i>numărul de ore de tutorat este inclus în numărul de ore al activităților enumerate mai sus.</i>					
Examinări: <i>numărul de ore pentru pregătirea examenelor este inclus în numărul de ore al activităților enumerate mai sus.</i>					
3.7. Total ore studiu individual					58
3.8. Total ore din planul de învățământ					42
3.9 Total ore pe semestru					100
3.10 Numărul de credite					4

4. Precondiții (acolo unde este cazul)

4.1 de curriculum	• -
4.2 de competențe	• -

5. Condiții (acolo unde este cazul)

5.1 de desfășurare a cursului	<ul style="list-style-type: none"> • Participare activă • Lectura suportului de curs
5.2 de desfășurare a seminarului/laboratorului	<ul style="list-style-type: none"> • Lectura bibliografiei recomandate • Elaborarea și susținerea lucrărilor planificate • Participare activă

6. Competențe specifice acumulate

Competențe profesionale	<ul style="list-style-type: none"> • Cunoașterea istoriei artei creștine • Interpretarea simbolisticii arhitecturii bisericești • Cunoașterea iconografiei creștine
Competențe transversale	<ul style="list-style-type: none"> • Dezvoltarea capacității de comunicare • Cultivarea capacităților creative, încurajarea gândirii flexibile;

	<ul style="list-style-type: none"> • Dezvoltarea abilităților de cooperare și muncă în echipă; • Stimularea interesului pentru profesiunea pastorală; • Abordarea diversității ca resursă în Biserică și în mediul și social.
--	--

7. Obiectivele disciplinei (reieșind din grila competențelor specifice acumulate)

7.1 Obiectivul general al disciplinei	Cursul își propune să vină în sprijinul celor care studiază Teologia și cultura creștină, oferindu-le într-o formă succintă cunoștințele expuse în manualele de istoria și teoria artei, comunicându-le noțiunile de bază ale acestor discipline și ajutându-i să-și însușească termenii uni vocabular de specialitate, necesar în comentarea unor producții artistice (monumente de arhitectură religioasă, ansambluri decorative, icoane etc.)
7.2 Obiectivele specifice	Se anticipează că prin parcursul de studiu al disciplinei studenții vor fi capabili: <ul style="list-style-type: none"> • Să aprecieze corect relația dintre arhitectura bisericească și funcția liturgică a lăcașului de cult; • Să poată alcătui un program iconografic, în spiritul Tradiției creștine răsăritene; • Să promoveze formele artei bisericești tradiționale din spațiul spiritualității creștine românești • Să protejeze valorile autentice ale patrimoniului artistic bisericesc.

8. Conținuturi

8.1. Curs (unități de învățare)	Metode de predare	Nr. de ore
1. Tradiția despre originile icoanei creștine. Sprijinul tradiției în stabilirea originilor imaginii creștine. Interpretarea tradiției.	Expunerea sistematică Conversația Explicația	2
2. Icoana creștină – obiect de artă și obiect de cult. Definiția termenului.	Expunerea sistematică Conversația Explicația	2
3. Icoana „cea nefăcută-de-mână” (acheiropoietoi) Icoana „cea nefăcută-de-mână” (acheiropoietoi) 3.1. Regele Abgar al Edessei și legenda mandylionului; variante ale legendei în relatarea unor cronicari bizantini și în cuprinsul altor scrieri: Eusebius, episcop de Caesarea (c. 265-340), <i>Historia ecclesiastica</i> , c.I, XIII, 1-22 (c. 300); o relatare a legendei lui Abgar în limba siriacă veche, numită <i>Doctrina Addaei</i> („Doctrina apostolului Addai”) (c. 400), în manuscris, păstrată astăzi la Biblioteca civică din Sankt-Petersburg și la British Library din Londra; Codex Vindobensis XLV; Ioan Damaschinul, <i>De fide Orthodoxa</i> IV, 16, PG 94,1158 ff; 1137 ff. 3.2. Primele mențiuni istorice ale faimoasei imagini a lui Hristos „acheiropoietos” în contextul războaielor bizantino-persane: Teophilactos Simocattes, <i>Historia</i> , II, 3, 4 ff.; Gheorghios Pisides, <i>Bellum avaricum</i> , versurile 370-374, Migne, e.c., 1285; idem, <i>Heraclis</i> , II, 91, Migne, PG, 92, 1323; prima mențiune expresă a acheiropoietei din Edessa: Evagrius, <i>Historia ecclesiastica</i> , Migne 406, PG, 86, p. 2747; idem, 405, LXXX, VI, 2,p. 2748-2749; Procopius din Caesarea, <i>De bello persico</i> , II, 12; <i>Povestea icoanei de la Edessa</i> , ekphrasis comandat de împăratul Constantin al VII-lea Porfirogenetul (913-59) cu ocazia sărbătoririi aducerii icoanei la Sf. Sophia din Constantinopol, la 16 august 945. 3.3. Dispariția mandylionului (1204). Cele mai vechi	Expunerea sistematică Conversația Explicația analiza materialului ilustrativ	2

<p>reproduceri păstrate după mandylion : copia sârbească de la Catedrala din Laon (scrisoarea lui Jacques de Troies, demnitar al bisericii din Laon, datată 3 iulie 1249); miniatură într-un manuscris al <i>Scării</i>, Sfântului Ioan Scărarul, de la Biblioteca Vaticană, man. <i>Rossinessis</i> 251, f. 12 v. (sec. XI); miniatură din Evanghelia georgiană, zisă „de la Alaverdy” (Tbilisi, Biblioteca Sion, nr. 484, f. 320 v) (pe la 1054).</p> <p>3.4. Tradiții legate de alte apariții miraculoase ale unor imagini reprezentându-l pe Hristos sau Maica Domnului : Keramion-ul; imaginile apărute la Kamuliana și Caesarea, în Cappadocia, la Dioboulion, în Pont (cronica <i>Eccles. Hist.</i>, atribuită Retorului Zaharia din Mitylene, XII, 4); „Stăpâna noastră” din Lidda (atestări : un pasaj dintr-o scriere atribuită Sf. Andrei Criteanul (726); <i>Epistola synodica patriarcharum orientalium</i>, petiție adresată împăratului iconocalst Teofil, de sinodul întrunit la Ierusalim, în anul 836. Document editat, cu o traducere italiană, de L. Duchesne, <i>Roma e l’Oriente</i>, V, 1912-13; în Migne, Pg, XCV, 384; un text al lui Gheorghe Monahul, datat 886-887; reproducerea după icoana Fecioarei comandată de patriarhul Gherman al Constantinopolului, la sfârșitul sec. VIII.); figura Maicii Domnului imprimată în mod miraculos pe o coloană de marmură în biserica din Diospolis, în Palestina.</p>		
<p>4. „Adevărata icoană” (<i>Vera icona</i> sau <i>sudarium</i>)</p> <p>4.1. „Adevărata icoană” (<i>Vera icona</i> sau <i>sudarium</i>): Primele mențiuni; despre etimologia numelui „Vera icona”; varianta apuseană medievală a vechii legende a lui Abgar; un nou tip de reprezentare (icoana de la „San Pietro” din Roma, capela „Santa Maria in Beronica”; imaginea de la Jaen, în Spania.); imaginea umană transfigurată: chipul „de slavă” al lui Hristos (<i>mandylion</i>) – chipul durerii („Dumnezeu a suferit în trup” - <i>Sudarium</i>), privire comparativă la nivelul semnificației și al mijloacelor de expresie vizuală; rezonanța „Năframei Veronicăi” în spiritualitatea occidentală; motivul <i>sudarium</i>-ului în pictura barocului spaniol.</p> <p>4.2. Concluzii : funcția arhetipală a icoanelor „nefăcute-de-mână” în ceea ce privește iconografia Mântuitorului și a Maicii Domnului.</p>	<p>Expunerea sistematică Conversația Explicația analiza materilalului ilustrativ</p>	<p>2</p>
<p>5. Originea tipurilor de reprezentare, socotite istorice, ale Mântuitorului și ale Maicii Domnului.</p> <p>Originea tipurilor de figurare socotite istorice, ale Mântuitorului și ale Maicii Domnului.</p> <p>5.1. Imagini atribuite unor autori din perioada evanghelică și din epoca primară a Bisericii creștine; tradiția privitoare la rolul jucat de Sfântul Evanghelist Luca în fixarea canonului iconografic al reprezentărilor Sfintei Fecioare Maria (Nikephoros Callistos, <i>Historia Ecclesiastica</i>, II, 43; Acatistul Sfintei Fecioare).</p> <p>5.2. Mențiuni documentare ale existenței unor imagini ale Fecioarei atribuite Sfântului Luca : Theodorus Lector (sec. VI, autor al unei <i>Historia ecclesiastica</i>, păstrată fragmentar); Michael Psellos, <i>Cronographia</i>, III, Migne 10-11 (despre campania împăratului Romanus al III-lea, icoana Sfintei Fecioare apare ca ocrotitoare a armatei bizantine); Ghermanus, patriarh de Constantinopol (sec. VIII); Sf. Ioan Damaschinul, într-o scrisoare adresată împăratului Constantin al V-lea</p>	<p>Expunerea sistematică Conversația Explicația analiza materilalului ilustrativ</p>	<p>2</p>

Copronimul.		
<p>6. Principalele tipuri de reprezentare iconografică a Sfintei Fecioare cu Pruncul</p> <p>Principalele tipuri de reprezentare ale Sfintei Fecioare socotite a fi fost consacrate în iconografia creștină imaginile Sfântului Evanghelist Luca : „Odighitria”, „Eleusa”, „Oranta”; dezvoltarea, pornind de la aceste tipuri principale, a unei iconografii mult diversificate (peste 230 de variante cunoscute) a Maicii Domnului; relația dintre apelativele care însoțesc fiecare tip de imagine, caracterul iconografic și atributele teologice ale Sfintei Fecioare (interpretarea oferită de iconografi precum N. P. Kondakov și P. Lihacev); Maica Domnului mijlocitoare în rugăciune (în favoarea creștinilor), tema intercesiunii, subiect esențial al iconografiei mariane (punctul de vedere a lui André Grabar); știri istorice despre existența la Constantinopol a unor imagini ale Fecioarei atribuite Sf. Luca; statuia de bronz a lui Hristos și a Hemoroisei, de la Paneas (în Palestina), anul 300; comentariul critic al lui Eusebius de Caesarea, <i>Hist. Eccles.</i> VII, 18, 4; Philostorgi, <i>Historia eccles.</i> VII, 3.</p>	Expunerea sistematică Conversația Explicația analiza materilalului ilustrativ	2
<p>7. Cum s-a generalizat practica pictării icoanelor portative? Cum s-a generalizat practica pictării icoanelor portative? Ipoteze cu privire la existența unui cult al imaginii creștine în primele două secole d. Hr. (M. Eliade, Willem Nyssen).</p>	Expunerea sistematică Conversația Explicația analiza materilalului ilustrativ	2
<p>8. Portretistica funerară egipteană din perioada elenistică</p> <p>Deosebiri și similitudini cu portretistica funerară egipteană de la sfârșitul Antichității (imaginile descoperite în necropolele elenistice de felul celei de la Al Fayoum).</p>	Expunerea sistematică Conversația Explicația analiza materilalului ilustrativ	2
<p>9. Icoanele stâlpnicilor</p> <p>Cinstirea sfinților martiri și cultul relicvelor sacre. Implicațiile acestor practici rituale în apariția primelor imagini creștine; imagini zugrăvite pe fațetele relicvariilor</p>	Expunerea sistematică Conversația Explicația analiza materilalului ilustrativ	2
<p>10. Icoanele martirilor</p> <p>Cinstirea sfinților martiri și cultul relicvelor sacre. Implicațiile acestor practici rituale în apariția primelor imagini creștine; imagini zugrăvite pe fațetele relicvariilor</p>	Expunerea sistematică Conversația Explicația analiza materilalului ilustrativ	2
<p>11. Cele mai vechi icoane portative păstrate</p> <p>Cele mai vechi icoane portative păstrate.</p> <p>11.1. Școala de pictură de la Alexandria Egiptului; colecția de icoane vechi de la Kiev (Academia Teologică și Muzeul de Artă Rusă) și cea de la Mănăstirea „Sf. Ecaterina” din Muntele Sinai; alte colecții.</p> <p>11.2. Icoane ale mucenicilor; cele mai vechi exemple păstrate.</p> <p>11.3. Cele mai vechi icoane păstrate ale Sfintei Fecioare Maria, cele care-l reprezintă pe Sfântul Ioan Botezătorul sau pe sfinți apostoli.</p> <p>11.4. Conținutul iconografic și elementele de limbaj artistic desprinse din analiza celor mai vechi icoane păstrate; perpetuarea unor tipuri iconografice, a trăsăturilor stilistice și a concepției estetice specifice artei elenist-alexandrine. Înnoiri de limbaj artistic impuse de conținutul reprezentărilor iconografice creștine. Aprofundarea lor în cadrul procesului de sintetizare a</p>	Expunerea sistematică Conversația Explicația analiza materilalului ilustrativ	2

<p>unui stil artistic bizantin; imaginea coptă; tradiția icoanelor etiopiene.</p>		
<p>12. Primele imagini creștine. Ramura occidentală a primei arte creștine. Arta sepulcrală a primilor creștini - Catacombele. 12.1. Arta catacombelor; arhitectura și topografia catacombelor; imaginile; tehnica picturilor; 12.2. <i>Iconografia catacombelor</i> 12.2.1. Asimilarea elementelor iconografice păgâne; 12.2. Caracteristicile limbajului vizual: a. Elementul simbolic și alegoric (imagini-semne determină concizia expresiei, schematizarea, caracterul repetitiv al limbajului); b. Elementul istoric: figuri biblice (din Vechiul Testament); figuri evanghelice; valoarea semantică a imaginilor (reprezintă cele două taine fundamentale ale Bisericii, Botezul și Euharistia; servesc drept referiri la temeurile biblice vechi-testamentare și evanghelice ale credinței în intervenția izbăvitoare a lui Dumnezeu în favoarea credincioșilor. Intervenția Divinității și participarea efectivă la Tainele Bisericii, asigurau defunctului izbăvirea sa din moarte).</p>	<p>Expunerea sistematică Conversația Explicația analiza materilalului ilustrativ</p>	<p>2</p>
<p>13. Sarcofagele creștine Sarcofagele ilustrate sculptural cu imagini ale unor teme creștine. 13.1. Producerea sarcofagelor. Stilul artistic. 13.2. Iconografia sarcofagelor creștine. Originile și funcția religioasă a reliefulor sculptate. Alegorii și simboluri preluate din tradiția păgână. Ilustrarea temelor biblice.</p>	<p>Expunerea sistematică Conversația Explicația analiza materilalului ilustrativ</p>	<p>2</p>
<p>14. Arta paleo-creștină – ramura orientală Ramura orientală a primei arte creștine 14.1. Frescele baptisteriului creștin descoperit la Dura-Europos, Siria, c. 230; decorurile murale; tehnica și stilul; programul iconografic (predominanța scenelor inspirate din Noul Testament): valoarea semantică a imaginilor; „Adam și Eva”, „Bunul Păstor”, „Iisus și samarineanca la fântână”, „Mersul miraculos al Mântuitorului pe ape”, „Lupta dintre David și Goliat”, „Vindecarea paralticului”, „Învierea Mântuitorului”; Concluzii: lăcașurile consacrate celebrării cultului creștin erau decorate cu reprezentări iconografice, cu aproape un secol înaintea edictului de toleranță religioasă; unitatea de concepție în ceea ce privește reprezentările iconografice din jurul anului 230, de la Dura-Europos și cele din cursul secolelor 3-4, în Occident; argumente în susținerea tezei apariției simultane a unui fond iconografic creștin asemănător, simultan în Orient și în Apus, ca urmare a preocupării Bisericii de a-și asigura unitatea. 14.2. Ambianța religioasă și culturală din provinciile răsăritene ale imeriului roman din perioada surprinzătoarei înfloriri a imaginilor creștine, veacurile 3-4. (a) Nașterea iconografiei religioase iudaice : reliefulurile sinagogilor din Jaffa și din Capernaum, în Galileea; iconografia comemorativă a monedelor emise de comunitatea iudaică din Apameia, în Frigia; frescele sinagogii din Dura-Europos, iconografie, tehnică, stil. Comparatie cu iconografia creștină contemporană. (b) Apelul la imagini în cadrul misionarismului religios susținut de Mani, c. 240-270. Similitudini și deosebiri între cele trei sisteme iconografice contemporane, creștin, iudaic, maniheean.</p>	<p>Expunerea sistematică Conversația Explicația analiza materilalului ilustrativ</p>	<p>2</p>

Total ore curs		28
8.2. Seminar (unități de învățare)	Metode de predare	Nr. de ore
S1. Istoriografia de artă. Preocupări de istoria artei religioase din trecutul Bisericii ortodoxe române și până azi.	conversația dezbateră	1
S2. Bizanțul și arhitectura religioasă din România.	conversația dezbateră	1
S3. Monumentele bizantine de la Curtea de Argeș.	conversația dezbateră	1
S4. Influențe occidentale în arta religioasă a țărilor române.	conversația dezbateră	1
S5. Pictura bisericească. Tehnicile artistice.	conversația dezbateră	1
S6. Natura și clasicismul în arta creștină.	conversația dezbateră	1
S7. Conservarea și restaurarea monumentelor istorice. Considerații de principiu cu privire la picturile murale și la icoanele portative.	conversația dezbateră	1
S8. Monumentele de artă religioasă – izvoare de istorie.	conversația dezbateră	1
S9. Școlile de pictură din mănăstirile Cernica, Pasărea și Căldărușani.	conversația dezbateră	1
S10. Școala de pictură de la Hurezi.	conversația dezbateră	1
S11. Icoanele pe sticlă în tradiția artistică românească.	conversația dezbateră	1
S12. Colecția de artă a Patriarhiei Române.	conversația dezbateră	1
S13. Broderiile de stil bizantin din tezaurele mănăstirilor moldovenești și muntene.	conversația dezbateră	1
S14. Artă balcanică și artă religioasă a țărilor românești.	conversația dezbateră	1
Total ore seminar		14
Bibliografie		
<ul style="list-style-type: none"> • Gh. I. BRĂTIANU, <i>Valoarea tradiției ca izvor istoric</i>, introducere la vol. idem, <i>Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești</i>, ed. Eminescu, București, 1980, p. 9-49. • Dumitru STĂNILOAE, <i>Sfânta Tradiție. Definirea noțiunii și întinderea ei</i>, în „Ortodoxia”, XVI (1964), nr. 1, p. 47-109. • Alain BESANÇON, <i>Imaginea interzisă. Istoria intelectuală a iconoclasmului de la Platon la Kandinsky</i>, Ed. Humanitas, București, 1996. • Andrei CORNEA, <i>Mentalități culturale și forme artistice în epoca romano-bizantină (300-800)</i>, Ed. Meridiane, București, 1984. 		

- Ioan I. RĂMUREANU, Cinstirea sfințelor icoane în primele trei secole, în „Studii teologice”, XXIII, 1971, nr. 9-10, p. 621-671.
- Victor Ieronim STOICHIȚĂ, „Adevărata icoană” a lui Francisco de Zurbaran, în vol. idem, *Efectul Don Quijote*, Ed. Humanitas, București, 1995, p. 90-111.
- Frédérick TRISTAN, *Primele imagini creștine. De la simbol la icoană*, secolele II-VI, Ed. Meridiane, București, 2002.
- I. PETREUȚĂ, *Maica Domnului ca mijlocitoare*, în „Telegraful Român”, nr. 24-27, Sibiu, 15 iunie 1959, p. 5-6.
- Virgil VĂTĂȘIANU, Considerații privind originea și semnificația „Orantei”, în *Studii de artă veche românească și universală*, Ed. Meridiane, București, 1987.
- Willem NYSSSEN, *Începuturile picturii bizantine*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1983.

Referințe bibliografice suplimentare:

- André GRABAR, *Iconoclasmul bizantin. Dosarul arheologic*, Editura Meridiane, 1991.
- Idem, *Les voies de la création en iconographie chrétienne*, Paris, 1979.
- Idem, *Martyrium. Recherche sur le culte des reliques et l'art chrétien antique*, Paris, 1946.
- Hans BELTING, *Likeness and Presence. A History of the Image before the Era of Art*, Translated by Edmund Jephcott, The University of Chicago Press, Chicago and London, 1996.
- Leonid USPENSKY, *Teologia icoanei*, Editura Anastasia, 1982.
- Nikodim KONDAKOV, *Icoane*, Editura Cartier, 2012.

9. Coroborarea conținuturilor disciplinei cu așteptările reprezentanților comunității epistemice, asociațiilor profesionale și angajatorilor reprezentativi din domeniul aferent programului

•

10. Evaluare

Tip de activitate	10.1 Criterii de evaluare	10.2 Metode de evaluare	10.3 Pondere din nota finală
10.4 Curs	Volumul și corectitudinea cunoștințelor	Lucrare scrisă	40
	Profunditatea și aplicabilitatea cunoștințelor	Lucrare scrisă	20
	Organizarea conținutului	Lucrare scrisă	15
10.5 Seminar/laborator	Întocmirea și susținerea unui referat, a unei aplicații	Verificare orală Formă alternativă de evaluare-Fișă de evaluare seminar	15
	Participare activă la seminarii	Fișă de evaluare seminar	10
10.6 Standard minim de performanță	<ul style="list-style-type: none"> • 50% rezultat după însumarea punctajelor ponderate conform pct.10.3. 		

* Fișa disciplinei cuprinde componente adaptate persoanelor cu dizabilități, în funcție de tipul și gradul acestora.

Data completării: 28.09.2017

Semnătura titularului de curs/seminar

Data avizării în Departament
28.09.2020

Semnătura Directorului de Departament

